

Un bisbe de Solsona, Fra. Francesc Dorda, desterrat després de l'11 de setembre de 1714

ENRIC BARTRINA I COROMINAS

La caiguda de Barcelona l'11 de setembre de l'any 1714 i, amb aquesta desfeta, la fi de les llibertats nacionals, va ser un dels episodis més dramàtics de la història del nostre país. La commemoració de la Diada, la Festa Nacional de Catalunya, és el símbol que el poble català ha emprès, des de 1714, per recuperar la seva llibertat i les seves institucions, que li foren arrabassades per la força i a les quals no ha renunciat mai.

De fet, en l'homenatge que cada any se centra en la figura de Rafael de Casanova, que fou conseller en cap de Barcelona en els dies dramàtics del setge felipista, també es vol recordar i honorar els altres prohoms que van lluitar en aquell moment en defensa de les nostres llibertats, tal com és el cas del bisbe de Solsona, Fra. Francesc Dorda. M'ha semblat interessant fer un estudi sobre aquest bisbe, buscant les seves incidències en la Guerra de Successió i les repercussions que va sofrir després de l'11 de setembre ¹.

1. La guerra de Successió a Solsona

A principis del segle XVIII, la ciutat de Solsona vivia un procés de recuperació després de superar la Guerra dels Segadors (1640-1652), molt més, quan Solsona s'aixecà novament contra les tropes espanyoles, el 1655, en

¹ Per fer aquest treball he buscat informació, principalment, en l'Arxiu Diocesà de Solsona, en l'Arxiu Comarcal de Solsona i en l'obra de Jaume Finestres "Historia del Real Manasterio de Poblet". Vol. V. Tarragona, 1765. També a Domènec Costa i Bafarull, *Memorias de la ciudad de Solsona i su Iglesia*, tomo II, Barcelona 1949. Igualment, en Alexandre Masoliver *Fra Francesc Dorda, Poblet* 1981. Com també m'ha ajudat un article de Ramon Planes "La Guerra dels Successió a Solsona", aparegut en el programa de la Festa Major de l'any 1983.

què hagué de venir el mateix Joan d'Àustria, fill del rei Felip IV, per rendir-la i deixar-la després al saqueig incontrolat dels soldats espanyols.²

Aquest desplegament econòmic es veu afermat en l'agricultura amb l'arribada de nous productes d'Amèrica, nous sistemes de conreus, més extensió de la vinya..., de tal manera que el pagès no sols produïa per menjar, sinó també per vendre. Moltes llindes de portes i finestres de les cases pairals porten la data d'aquella època, que marquen les millores que hi van fer. A més, els gremis de Solsona treballaven a ple rendiment i els mercaders solsonins, com els Font, els Pallarès i els Coma, consolidaven les seves economies creant companyies comercials i expandint els productes solsonins a Flandes i al nord d'Àfrica.

Eren uns anys plens de vitalitat, on entre el 1675 i 1692 apareixen els elements folklòrics de la ciutat: l'àliga, els gegants, el ball de bastons, el cavallets, la mulassa i el drac. La primera notícia documental dels trabucaires és de l'any 1687³. La mateixa organització dels "quatre castells", encara avui vigent, comença en aquella època. L'any 1698, es presenta el projecte d'una nova capella de la Mare de Déu del Claustre, situada en el transsepte dret de la catedral, que no s'inaugura fins el 1727. La Guerra de Successió arreplegà Solsona en aquest moment de recuperació i va fer que s'aturessin moltes iniciatives.

La Guerra de Successió és el conflicte bèl·lic originat per la mort del rei Carles II, el 1700, sense descendència. En el seu darrer testament transferia els regnes hispànics a Felip d'Anjou, nét del rei Lluís XIV de França. Felip V va celebrar corts a Barcelona, els anys 1701-1702, i hi va jurar les constitucions catalanes. Per tant, en un principi Catalunya reconegué Felip V. Fins quatre anys més tard, ningú es va aixecar a favor de l'altre pretendent de la corona, l'arxiduc Carles. Les potències europees d'Àustria, Anglaterra i Holanda van fer costat a l'arxiduc Carles i van declarar la guerra a Felip V. Les autoritats de Solsona van mantenir-se a l'ex-

pectativa, guardant respecte a l'autoritat vigent; però sabem que a Solsona hi havia un grup austriacista que escriu els botiflers solsonins al crit de "Viva Carles III i moriean los fotiflers". A més, volien que se suprimís la confraria del Transpassament (era la de la Mare de Déu dels Dolors) que aplegava els immigrants francesos. De fet, entre el poble, els eclesiàstics i els comerciants hi havia un profund sentiment anti-francès, fruit de les ocupacions dels seus exèrcits amb les constants malifetes dels seus soldats, de l'annexió francesa dels comtats del Rosselló i la Cerdanya pel Tractat dels Pirineus de 1659, i del tarannà despòtic del virrei castellà Velasco.

Una colla de solsonins, el juliol de 1705, es van unir a l'alçament de la Plana de Vic contra Felip V. Entre ells hi havia el doctor Joan Miquel que portà una gran activitat durant tota la guerra.⁴ El dia 8 de setembre, els cònsols es posaren sota l'obediència de Carles III, enviant-hi una comissió formada per quatre prohoms de Solsona: el noble Domènec Rovira Senespleda, l'apotecari Sebastià Fabra, l'argenter Bartomeu Aguilar i el doctor en lleis Josep Pallarès. Els bisbes de Solsona Guillem de Gonyalons i Francesc Dorda eren fervents austriacistes, els quals, amb els importants càrrecs que Carles III els va donar, van passar molt temps fora de Solsona. La guerra va tenir els seus alts i baixos, però cap a l'any 1711 s'inclinà més favorable a les forces franceses. En una carta del bisbe Dorda dirigida al farmacèutic Josep Pallarès lamenta "els incidents haguts a Solsona". Segur que fa referència al 5 de març de 1711 quan es presentà a Solsona un destacament francès, comandat per Henri Graffeton, amenaçant que, si no li donaven una determinada quantitat de diners, faria saquejar la ciutat. Després de rebre 3.200 lliures el destacament va marxar.⁵

El fet que el 17 d'abril de 1711 morís a Viena l'emperador Josep I i deixés hereu el seu germà, l'arxiduc Carles, i que aquest marxés de Barcelona per ser nomenat emperador d'Àustria, va fer canviar el sentit de la

² Costa Bafarull, Domènec. *Memorias...*, obra cit., vol. II, p. 408-409

³ Llorens, Antoni. *La Mare de Déu del Claustre*, Solsona, 1966, p.145.

⁴ Arxiu Comarcal de Solsona, en el llibre núm 46, f. 50-55, consta que Joan de Miquel pren possessió de la ciutat en nom del rei Carles III, detalla les 11 lliures que la ciutat va gastar en la proclamació de rei i les 22 lliures que va pagar la ciutat al pintor Josep Bordons per un quadre de Carles III.

⁵ Arxiu Diocesà de Solsona, secció bisbes, núm. 247. Arxiu Comarcal, lligall núm. 90, f. 71. També a Ramon Planes en l'article citat del programa de la Festa Major de l'any 1983.

Alçament de Vic contra Felip V de l'any 1705, segons dibuix d'A. Padrós

guerra a favor de Felip V. Els aliats, considerant que Àustria tindria massa àmbit de poder, buscaren una pau negociada a Utrecht (1711-1713) i abandonaren el nostrepais. Però Catalunya continuà la lluita en defensa de les seves llibertats i institucions. Caigudes la majoria de les places catalanes, Solsona es rendia el 15 de juliol de 1713 al duc de Pòpuli, generalíssim de Felip V. Sols quedaven les places fortes de Cardona i Barcelona. Després del dramàtic setge de l'11 de setembre fou vençuda Barcelona; Cardona capitularia pocs dies després.

2. Francesc Dorda, Bisbe de Solsona

Va néixer a Mataró, segurament en la masia Dorda, avui propietat de la família Jover-Dorda, que conserven encara un quadre seu ⁶. Segons uns va néixer el 19 de maig de 1641, tal com consta en una partida de baptisme que es troba en el jutjat de Mataró on es llegeix que un tal Francesc Dorda era fill de Jaume Dorda, mariner, i de Margarida sa muller. Segons una tradició solsonina, defensada per Costa i Bafarull, situa el naixement de Dorda l'any 1657, perquè si en morir el 1716 tenia 59 anys, vol dir que havia nascut l'any esmentat⁷. El 23 de gener de 1681 vestí l'hàbit de Poblet, tenia 24

⁶ Altres quadres del bisbe Dorda són al Palau episcopal de Solsona, a la Galeria de Mataronis Il·lustres i al monestir de Poblet.

⁷ Costa i Bafarull, Domènec. *Memorias...* II, op. cit. p.445. També a *La Diócesis de Solsona* de 1904, que encara que consti com a anònima, sabem que la va escriure Jaume Benet, professor del Seminari.

Catedral de Solsona, on Dorda en va ser bisbe

anys ⁸. A viat li van donar càrrecs importants dins i fora del monestir: fou enviat a restablir el col·legi de Sant Bernat que els monjos de Poblet tenien a Lleida, on els novicis acudien per cursar els seus estudis a la Universitat ⁹; va ser secretari de l'abat Pere Virgili (1688-1692), on mostrà la seva eficàcia en les tasques encomanades -Dorda acompanyà l'abat en la visita abacial que va fer a 53 llocs que depenien del monestir, sobretot a Verdú, que era el senyoriu pobletà més important de Catalunya. En endavant, Dorda alternà les funcions administratives amb les de caire pastoral. Serà mestre de novicis, arxiver major, vicari del terme de Poblet, i també li encomanen el càrrec de bosser, és

a dir, de tenir cura de l'economia del monestir. Fins que l'any 1704 és elegit abat de Poblet.

Dorda era acèrrim partidari de Carles III ¹⁰. Aquesta simpatia de l'abat devia arribar al coneixement de Felip V, ja que en el Capítol de la congregació celebrat en el monestir de La Oliva, el maig de 1705, hi va comparèixer un ambaixador per comunicar el desig del rei castellà que l'abat de Poblet no fos elegit vicari general de la congregació cistercenca. Quan l'arxiduc va entrar a Barcelona, l'octubre de 1705, Dorda li manifestà la seva adhesió i el rei li confirmà l'ofici d'almoïner reial, privilegi que tenien els abats de Poblet, com a encarregats de repartir les almoines de la casa reial.

⁸ Finestres, Jaume. *Historia del Real Manasterio de Poblet*. Vol. 5, p. 126.

⁹ Lladonosa, Josep. *Historia de Lleida*, vol. II, p. 528.

¹⁰ Costa i Bafarull. *Memorias...II*, p. 445-452. Pere Voltes Bou, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria*, vol. II, p. 270.

Poc després, el nomenà vicetresorer general i, el 1706, exercí les funcions de president del Consell d'Hisenda. Abans que Dorda acabés el seu mandat de quatre anys com a abat de Poblet, el rei l'elegí bisbe de Potensa, del regne de Nàpols, bisbat del qual no prengué possessió ni tragué les butlles pontifícies. Assistí, el 1708, amb l'arquebisbe de Tarragona al casament reial entre l'arxiduc i la princesa Elisabet. Aquell mateix any, havent mort el bisbe de Solsona, Fra. Guillem de Gonyalons, el rei proposà que li fos conferit aquest bisbat.

Llavors, es donà la situació anòmala a Solsona d'haver-hi nomenats dos bisbes alhora. Felip V havia elegit Miquel Marimon, arxiprest d'Àger, i l'arxiduc proposà Francesc Dorda. Cap dels dos va tenir la confirmació de Roma, fins que, mort Marimon el 1709, el Vaticà envià les butlles pontifícies a favor de Dorda el 19 de febrer de 1710. Fou consagrat bisbe en l'església de Sant Francesc de Barcelona. Va prendre possessió del bisbat per procurador el 3 d'abril i el 18 va fer l'entrada pública en la forma acostumada¹¹. Després de celebrar sínode els dies 20 i 21 d'aquell mes retornà a Barcelona a petició del rei. Llavors hagué de compartir la dedicació pastoral de l'Església de Solsona i les responsabilitats polítiques i econòmiques de les finances del Principat.

L'actuació de Dorda com a ministre d'Hisenda és molt discutida. Uns la troben poc reeixida; altres el disculpen, al·legant que, en les circumstàncies dures i difícils en què es va trobar, no podia fer altra cosa. De fet, la guerra ocasionava moltes despeses i la poca sort de les armes de l'arxiduc anava reduint el territori on es podien cobrar impostos. Tot això, junt amb les destruccions bèl·liques i l'escassetat de mercaderies, produí una inflació i un encariment de la vida.

En aquesta situació es trobava el bisbe Dorda quan, el 1711, morí l'emperador Josep I d'Alemanya i fou

elegit per succeir-lo el seu germà, l'arxiduc Carles, el qual marxà de Barcelona i encarregà a Dorda la cura de la casa reial i de l'emperadriu Isabel¹².

Un dels fets que marquen el pontificat del bisbe Dorda és haver convocat un concili provincial. Havent mort l'arquebisbe metropolità de Tarragona, estant fora de Catalunya alguns altres bisbes per motiu de la guerra i essent el bisbe de Solsona el més antic, convocà un concili¹³. Començà l'1 d'abril de 1712, se celebraren 12 sessions i finalitzà el 31 de desembre. Entre altres constitucions s'establí la festa de precepte del dia de Santa Eulàlia i es prohibí que els sacerdots portessin perruca durant la missa¹⁴. El 23 de març de 1713, des de Barcelona, publicà un edicte sobre el respecte degut als temples i la santificació de les festes, que s'havia de llegir en tots els llocs de culte del bisbat¹⁵. En aquells anys, mossèn Josep Plans, doctor en sagrada teologia i rector de Mollerussa, fou nomenat visitador i degà de la vila de Tàrraga i ens deixà un llibre titulat: *Catecisme Pastoral per a tots els diumenges de l'any*. També sabem per diferents edictes impresos que el bisbe Dorda tenia a Solsona un vicari general prudent i eficaç que es deia Benet de Mir i de Montegut. En una carta de Dorda dirigida a l'apotecari Josep Pallarès, l'any 1711, lamenta "els incidents" ocorreguts a Solsona¹⁶. De segur que es refereix al que va passar a Solsona quan, el 5 de març de 1711, es presentà a la ciutat un destacament francès, comandat per Henrri Groffeton, amenaçant que si no li donaven una determinada quantitat de diners faria saquejar la ciutat. Després de rebre 3.200 lliures, el destacament fugí¹⁷.

L'any 1713, pràcticament derrotada la causa austriacista, la reina Isabel decidí marxar a Alemanya. Llavors, segons uns, el bisbe Dorda decidí tornar a la seva diòcesi de Solsona; segons altres, no hi tornà fins

11 A més de bisbe, era senyor de Solsona. Els senyors de la ciutat, el bisbe i el vescomte de Cardona feien l'entrada solemne pel portal del Castell, però abans havien de jurar que guardarien els privilegis i costums de la ciutat.

12 Domènec Costa i Bafarull dona aquest testimoni personal en *Memorias...*, vol. II, op. cit. p. 447. "En el Archivo del Real monasterio de Poblet hay varias cartas, que yo mismo he leído, escritas de propio punyo i letra del emperador con mucha familiaridad y llaneza a nuestro Illmo., y en todas le encarga sobremanera que tenga cuidado y procure el bienestar de su esposa".

13 El montserratí Fra. Benet Sala estava exiliat, el bisbe de Girona tenia la ciutat assetjada, el de Lleida seguia la tropa de Felip V, Dorda era el més antic dels bisbes catalans i es creu amb la facultat de convocar un concili.

14 Costa i Borràs, José Domingo. *Concilios Tarraconenses*, II, Barcelona, 1867, p.169-170.

15 Arxiu Diocesà de Solsona, secció bisbes, núm. 247.

16 ADS. Correspondència Dorda, núm. 247, carpeta 5.

17 Arxiu Històric Comarcal de Solsona, lligall núm. 90, doc.71. També a Ramon Planes en l'article citat del programa de la Festa Major de 1983.

després de la rendició de Barcelona. Crec més aviat en aquesta versió última, ja que a finals del 1713 encara escriu des de Barcelona ¹⁸.

3. El Bisbe Dorda, desterrat

Barcelona és presa per les tropes de Felip V, després d'un llarg i heroic setge. Catalunya perdia les llibertats i les institucions públiques. La Generalitat, el Consell de Cent i altres institucions foren abolides. El bisbe Dorda retornà a Solsona amb un vertader esperit de servei. Hauria pogut marxar cap a Viena amb l'emperador (1711) o amb l'emperadriu (1713) ¹⁹, on hauria rebut honors i dignitats, però preferí quedar-se per atendre la salut espiritual dels seus diocesans, tot intuïnt les conseqüències que li esperaven.

La repressió del victoriós Felip V va ser dura contra Catalunya. Amb el Decret de Nova Planta de 1716 imposà un nou sistema polític fonamentat en l'absolutisme i en les lleis de Castella. Un dels exponents de la repressió cultural fou la supressió de la Universitat Literària de Solsona, junt amb els altres sis centres universitaris catalans i la creació de la Universitat de Cervera ²⁰.

Aquesta repressió, sobretot, va ser impecable contra els eclesiàstics que havien seguit la causa de l'arxiduc ²¹. El sergent major de la ciutat de Solsona, el 25 de gener de 1715, presentà al Capítol una carta del rei Felip V, en què manava que no reconeguessin Dorda per al seu prelat. També, amb data de Madrid de l'11 de gener de 1715, el bisbe Dorda rep el "Decreto de Estrañamiento", és a dir, de destitució i desterrament firmat pel rei i pel seu secretari Lorenzo de Vivanco. La raó que donava el rei era que Dorda havia sigut elegit bisbe de Solsona sense el seu consentiment. El Decret diu així:

"El Rey /, Fr. Francisco Dorda monge de la religión Cirtencense, intruso en el obispado de Solsona. Por quanto conviene a mi Real servicio no

residais en la ciudad de Solsona, ni en su diócesis, ni useis de la jurisdicción que no teneis y en que de hecho os introdujo la sinrazón y la violencia, por ser notoriamente nula e injusta, y vuestra elección hecha sin nominación y consentimiento mío, en ofensa y grave perjuicio de los incontrastables derechos de mi Real Corona, a que no puedo perjudicar ni consentir, como protesté a su Santidad, antes i después de haber hecho su Beatitud esta y otras p revisiones de mi Real Patronato sin el requisito de mi Real legítima presentación; por tanto, usando de mi regalia y derecho tuitivo, por el medio más benigno i reverente a la Santa Sede, he resuelto mandaros, como por la presente os mando, que salgais luego de la referida ciudad de Solsona y de toda su diócesis, tranferiéndooos a donde quisiéredes, sin que por esto se os quite nada de vuestros bienes, pues se os debe conservar todo lo que fuere vuestro y os pertenezca por vuestra persona, en fuerza del armisticio de que gozáis y de que os abstengais de nombrar Vicario General u otros oficiales para que en vuestra ausencia administren la jurisdicción eclesiástica, pues ni a los que nombrareis, ni a los que antecedentemente tuviereis nombrados he de permitir que la ejerzan en vuestro nombre, que así es mi voluntad. De Madrid, a 11 de enero de 1715.- Yo el Rey. - Por mandato del Rey, nuestro Señor - D. Lorenzo Vivanco Angulo " ²².

El bisbe Dorda marxà de Solsona el 27 de gener de 1715 i es retirà en el seu monestir de Poblet que l'havia vist néixer a la vida religiosa, on residí durant el seu destenament amb hàbits i tractament de bisbe, un dret al qual mai no va voler renunciar. Mentrestant, s'obrí la polèmica entre el rei i el papa. El Capítol catedralici es trobà perplex davant les disposicions tan contradictòries del Decret reial i del Breu pontifici. D'una banda, el rei mana al Capítol que no reconegui Dorda com a bisbe, ni el vicari general i altres oficials nome-

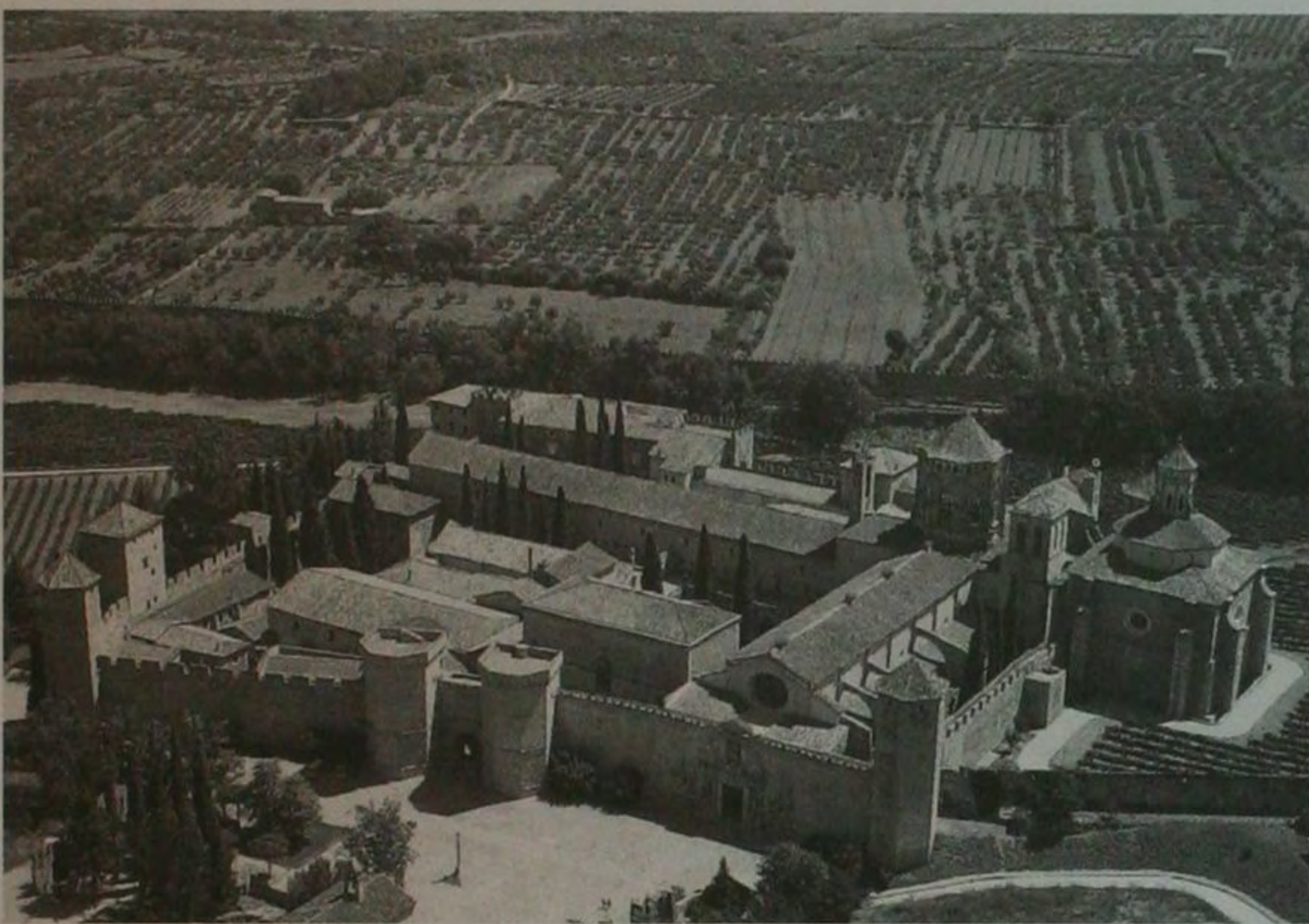
¹⁸ Masoliver, Alexandre. *Fra. Francesc Dorda*. Abadia de Poblet, 1981, p.78.

¹⁹ Finestres, Jaume. *Historia del Real Monasterio de Poblet*. Vol. V, p. 177, diu: "la emperatrix se lo havia instado diversas veces". Per altres fonts sabem que l'exili afectà unes sis mil persones (nobles, eclesiàstics i militars), la majoria de les quals van anar a Viena, on van rebre la protecció de l'emperador.

²⁰ La ciutat de Cervera, a més d'aconseguir la Universitat, volia ser capital del bisbat, en la qual cosa el rei Felip V estava d'acord. Però un sínode del bisbe Tomàs Broto (1720) va fer fracassar aquells intents.

²¹ Raventós Giralt, Josep. *Notes sobre els Concilis Provincials de la Tarraconense, 1564-1757*. Tarragona, 1992, p. 17-18.

²² Costa i Bafarull, Domènec. *Memorias...*. Vol. II, op. cit. p. 449, on consta la carta del rei, així com l'enviada al Capítol Catedral.

Monestir de Poblet, on Francesc Dorda va ser abat

nats per ell; de l'altra, el papa, Climent XI, envia un "Motu propi" reivindicant la dignitat i la jurisdicció de Francesc Dorda com a legítim i autèntic bisbe de Solsona. Les dues autoritats van mantenir les seves posicions fins al final: el rei amb el desterrament i el papa no nomenant un nou bisbe de Solsona fins després de la mort de Dorda ²³.

El cronista pobletà, el pare Jaume Finestres, ens explica com, a l'entrada del dia 3 de desembre de 1716, moria el bisbe de Solsona, Fra. Francesc Dorda, havent rebut tots els sagraments que li administrà el mateix abat. Se li donà sepultura en la capella de Santa Tecla que ell havia fet construir. És sorprenent el fet que la seva tomba és l'única que no va ser profanada pels

"buscadors de tresors", que profanaren totes les tombes del monestir, àdhuc les dels reis, després que els monjos abandonessin Poblet per les ordres d'exclaustració i desamortització de Mendizabal, l'any 1835.

Mataró, l'any 1935, va voler reivindicar la memòria del bisbe Francesc Dorda, com un fill seu il·lustre, i va organitzar diferents celebracions. El bisbe de Solsona, Valentí Comellas, va assistir a les festes que es van fer a Poblet el dia 13 d'octubre de 1935, on oficià de mig pontifical i resà una absolta davant la tomba del bisbe Dorda, el seu antecessor ²⁴.

En el record que dediquem a aquest bisbe de Solsona, no ens podem estar de manifestar-li la nostra simpatia i admiració. Dorda fou un home del seu temps,

²³ Finestres, Jaume. *Historia del Real...* op. cit., tomo V, p. 162. El mateix Costa i Bafarull reconeix que: "...muchas de las noticias que aquí presento son sacadas del tomo V de la "Historia del Real Monasterio de Poblet"; su autor el R. P. M. D. Jaime Finestres i de Monsalvo, monge de dicho manasterio".

Altisent, Agustí. *Història de Poblet*, Poblet 1974, p. 537.

²⁴ Masoliver, Alexandre. *Fra Francesc Dorda*, op. cit. p. 92. En l'epíleg d'aquesta obra, p. 111-117, hi ha un interessant estudi del professor Lluç Bertran sobre la gestió de Francesc Dorda en les finances de l'arxiduc.

conscient i responsable, que sentí la passió i la fidelitat pel seu poble. Renuncià a futures prebendes si s'hagués exiliat amb el seguici imperial, i preferí dedicar-se a la seva diòcesi de Solsona. Va ser un home d'Església i de govern que va viure i patir les conseqüències de l'11 de setembre de 1714. Avui, no podem deixar de dedicar un gloriós record a un bisbe de Solsona que defensà les llibertats del seu país i que sabé vibrar amb les aspiracions del seu poble i de la seva gent.

4. L'escut episcopal de Fra. Francesc Dorda

És un escut quarterat d'armes arbitràries, formades de combinacions eclesiàstiques i geogràfiques. En el primer quarter d'or hi ha les lletres P.O. singlades de sable; són les armes del monestir de Poblet, que recorden el seu origen monacal. El segon quarter d'atzur té un sol d'or i, al seu peu, una muntanya de sinople, simbologia de Solsona, ciutat de la qual era bisbe. El tercer quarter d'argent, un arbre o mata de sinople; són les armes de la ciutat nadiua de Mataró. El quart quarter d'or, quatre pals de gules; són les armes pures del Principat de Catalunya. L'escut és acoblat i timbrat amb un barret i les borles distintives de bisbe ²⁵.

BIBLIOGRAFIA

- ALTISENT, AGUSTÍ. Història de Poblet. Poblet, 1974.
- Anònim, La Diòcesis de Solsona. Barcelona, 1904.
- CAMPS I BOIX, J. "El Decret de Nova Planta". Barcelona, 1963.
- COSTA I BAFARULL, DOMINGO (+ 1806) Memorias de la Ciudad de Solsona y su Iglesia. Vol. 2. Barcelona, 1959.
- COSTA I BORRÀS, JOSEP D. Concilios Tarraconenses. Vol. 2. Barcelona, 1867.
- DURAN I SANPERE, AGUSTÍ. Felip V i la ciutat de Cervera. Barcelona, 1963.
- FINESTRES I DE MONSALVO, JAUME. Historia del Real Monasterio de Poblet. Vol. 5. Tarragona, 1865.
- LLADONOSA PUJOL, JOSEP. Història de Lleida. Tàrraga, 1972.
- MASOLIVER, ALEXANDRE. Fra. Francesc Dorda. Poblet, 1981.
- PALOMER, JOSEP. El patriotisme de Francesc Dorda, abat de Poblet. Diari de Mataró del dia 13 de juliol de 1930, p. 7.
- PLANES, RAMON. La guerra de Successió a Solsona. Programa de la Festa Major de Solsona, 1983.
- PORTA BERGUEDÀ, ANTONI. Victòria Catalana de 1705. Barcelona, 1984.
- RAVENTÓS GIRALT, JOSEP. Notes sobre els Concilis Provincials de la Tarragonensa (1564-1757). Tarragona, 1992.
- VILLANUEVA, JAIME. Viage literario a las Iglesias de España. Vol. 9. València, 1821.
- VOLTES BOU, PERE. Barcelona Durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria. Vol.1 i 2. Barcelona, 1963.

²⁵ Ferran de Segarra. *Sigil·lografia Catalana* - Segells núm. 3278 i 3280.

